

Het 'Beoordelingspectrum'

en een pleidooi voor adaptief beoordelen binnen de les LO

In KVLO nr. 11 uit 2008 stond het door mij geschreven artikel 'Beoordelen binnen LO, vooral een agogisch probleem'. In dit artikel was te lezen dat de meeste vak-collegae efficiënte en praktische oplossingen hebben gevonden om tot een beoordeling te komen voor ons vak. Tegelijk moesten we concluderen dat deze oplossingen, bekeken vanuit agogisch perspectief, zelden stand hielden. Of anders gesteld: beoordelen binnen de les LO, eigenlijk doen we maar wat.....

Door: Gertjan van Dokkum

Eigenlijk doen we maar wat...

De gymleraar staat aan de kant met zijn agenda in de hand. Zes zenuwachtige brugklassers staan bij de ringen: "Sta klaar!.... zwaai voor, ..achter, ...halve draai in,halve draai uit entrek op sleep af". Terwijl hij de commando's doorschreeuwde was de docent ook nog in staat om alle zes leerlingen *tegelijk* te beoordelen: "Susan: een zes en half. Gertjan: vier, maar inzet is zeven dus eindcijfer vijf en half. Ali: acht. Jaimy: zeven, goed gedaan" enzovoort.

Of nog zo'n herkenbare 'misser': De shuttle-run voor cijfer. Vorige week is er al geoefend en Gertjan een zware, motorisch onhandige jongen, haalde toen stap vier. Dat betekent ook gelijk een vier als cijfer. Gertjan was er misselijk van geworden, maar als hij vandaag beter zijn best doet kan hij misschien wel een voldoende halen.....?

Zomaar twee voorbeelden van beoordelingen die ik nog op menig stagebezoek tegenkom, maar waarvan ik hoop dat ze binnenkort zullen uitsterven. In het eerste voorbeeld de gymleraar die een heterogene groep onderwerpt aan een gegeneraliseerde norm. Omdat de docent ook wel aanvoelt dat er iets niet klopt, wordt voor Gertjan het *inzetcijfer* ter compensatie aangewend. De beoordeling is volstrekt docentafhankelijk en de leerlingen hebben geen of nauwelijks een idee over hoe hun cijfer tot stand is gekomen. In het tweede voorbeeld koppelt de docent een cijfer aan een maximaaltest. De docent meet hier aanleg c.q. sportieve achtergrond van de leerling en daar is op zich niets mis mee. Vervolgens koppelt de docent hier een cijfer aan en dat mag niet.

De shuttle-run-test is onderdeel van de Eurofittest. In deze test zit bijvoorbeeld ook een *sit-and-reach* onderdeel. Stel je nu eens voor dat de gymleraar bij dit onderdeel gaat staan en roept: "Als je het blokje 15 centimeter wegduwt heb je een zes". Of dat de gymleraar een cijfer koppelt aan het onderdeel *hangen-met-gebogen-armen* of aan de *handknijpkracht* een cijfer voor de *BMI-meting* dan misschien? Precies mijn punt!

De lijst met dit soort 'bijzondere' toetsvormen is enorm. Bij het hoogspringen meten we met een absolute norm, zodat alle 'kleintjes' weer gecompenseerd moeten worden

met behulp van het techniek- of inzetcijfer. Bij spel worden technieken beoordeeld alsof het turnonderdelen zijn, bij Bewegen op muziek gaat het spontaan over de 'groepsprestatie' en bij het turnen moet weer iedereen hetzelfde kunstje laten zien op hetzelfde moment.... En die arme Gertjan moet het alweer hebben van zijn inzet.

Licht aan de horizon

Toch zijn er voorzichtige, positieve veranderingen waarneembaar. Op diverse scholen zijn vakwerkplannen al aangepast en zijn er vaste of gedifferentieerde beoordelingscriteria opgesteld. Steeds meer secties LO >>

Klas 2

Onderdeel: Coopertest

Duurloop van 12 minuten op een 200m. baan.

Accent: tempo leren lopen met duurloop, accent op optimale afstand.

Eindbeoordeling: tempo leren telt 1x, afstand telt 1x.

Tempo lopen Ik ...	
A	heb lopen en wandelen afgewisseld.
B	loop zonder wandelen maar met tempowisselingen van meer dan 10 sec. per ronde van 200m.
C	loop zonder wandelen in constant looptempo met minder dan 10 sec. tempowisseling per ronde.
D	loop zonder wandelen in constant tempo met minder dan 5 sec. tempowisseling per ronde.

Afstand	
A	Jongens: < 2000 m Meisjes: < 1800 m
B	Jongens: > 2000 m Meisjes: > 1800 m
C	Jongens: > 2300 m Meisjes: > 2000 m
D	Jongens: > 2600 m Meisjes: > 2200 m

Figuur 1: beoordelingspectrum

Beoordelen van fysieke inspanning

beoordelen aan de hand van werkboeken en gebruiken een bestaand of zelfontworpen Leerlingvolgsysteem bij het beoordelen van hun leerlingen. Tijd om deze vooruitgang in kaart te brengen opdat gymleraren hierdoor geïnspireerd raken en hun eigen wijze van beoordelen eens kritisch tegen het licht houden.

Het Beoordelingspectrum

Als je alle vormen van beoordelen binnen de lichamelijke opvoeding op een rijtje zet op basis van het indelingscriterium 'verantwoordelijkheid' ontstaat er een spectrum. Figuur 1 toont dit Beoordelingspectrum. Geheel aan de linkerkant treffen we het beoordelen met behulp van het ouderwetse 'timmermansoog'. Uitgangspunt bij deze vorm van beoordelen is de ervaring en vakkennis van de gymleraar die in één oogopslag ziet wat de leerling vermag. De verantwoordelijkheid voor de beoordeling ligt volledig bij de docent. Aan de andere kant van het beoordelingspectrum het (S)portfolio. De leerling stelt zelf, aan de hand van vooraf opgegeven eisen, een portfolio samen. Het niveau van

bewegen is niet meer het beoordelingscriterium, maar wel het inzicht in het eigen bewegen: Wat kan ik goed, wat vind ik leuk, wat heb ik allemaal gedaan voor het vak lichamelijke opvoeding en wat heb ik geleerd met betrekking tot het Beter bewegen, het Bewegen regelen en het Gezond bewegen? Hoewel de docent uiteraard het (S)portfolio beoordeelt, ligt de eerste verantwoordelijkheid voor de beoordeling bij de leerling. De beoordeling door middel van het (S)portfolio zien we nog niet veel binnen de lichamelijke opvoeding. Soms bij LO2 of BSM. Wel is er een verschuiving waarneembaar van de linkerkant van het spectrum naar rechts. Veel scholen werken tenminste al met vooraf vastgestelde criteria zodat beoordelingen minder docentafhankelijk worden en leerlingen weten waar ze op beoordeeld worden... De beoordeling is alleen nog niet 'adaptief' en dat maakt het nog steeds lastig bij het beoordelen van heterogene groepen. Het werkboek is ook in opkomst. Vaksecties kopen kant-en-klare werkboeken via uitgeverij, of stellen zelf een werkboek samen. Hierin staan observatie- en beoordelingsop-

drachten, maar bijvoorbeeld ook spelregels en invulmogelijkheden van bestaande fysieke testen. De leerling houdt zelf dit werkboek bij en dit boek wordt beoordeeld. De wijze van beoordelen die een vaksectie *bewust* kiest is afhankelijk van nogal wat factoren en vakconceptuele uitgangspunten. Ik zal deze hier niet uitwerken, maar vraag wel om ten minste het beoordelen binnen de sectie eens ter discussie te stellen.... Dan zullen als vanzelf al deze factoren en conceptuele uitgangspunten de revue passeren en kan er, met het beoordelingspectrum in de hand, wellicht gekozen worden voor een wat modernere en leerling-vriendelijkere (lees: méér verantwoorde) manier van beoordelen.

Pleidooi voor het adaptief beoordelen

Ik ben groot voorstander van het adaptief beoordelen. Dat wil zeggen dat de leerlingen beoordeeld worden aan de hand van variabele criteria. De plaats van de leerlingen binnen de leerlijn bepaalt gelijk de criteria voor zijn/haar beoordeling. Of anders gezegd: ik differentieer altijd binnen mijn lessen.... Nu

aan het Wellantcollege in Rotterdam (vmbo) uitvoerde, bleek actief en zelfstandig beoordelen op allerlei manieren voor leerwinst te zorgen. De leerlingen voelden zich meer verantwoordelijk voor elkaar, voor de les en voor hun eigen beoordeling. De leerlingen konden beter navertellen hoe hun beoordeling tot stand kwam en tot slot bleek dat de beoordeling van de leerlingen gemiddeld hetzelfde resultaat opleverde als de beoordeling door de docent!

Een meerderheid van de ondervraagde kinderen op het Wellantcollege geeft aan dat:

- ze zelf beoordelen leuk vinden
- ze het eens zijn met het behaalde resultaat (meer dan wanneer de docent beoordeelt)
- ze vaker zelf zouden willen beoordelen
- ze het leuk vinden om goed te presteren bij de lessen LO
- ze het nut inzien van zelf beoordelen
- ze het cijfer dat ze halen voor LO belangrijk vinden
- ze een vriendje of vriendinnetje geen hoger cijfer geven dan een willekeurige andere klasgenoot
- ze tijdens de les LO veel willen bewegen
- ze het fijn vinden op hun eigen niveau te kunnen presteren
- ze het fijn vinden als een klasgenootje hun sprong goed beoordeelt.

(Bas Ghijsen, 2010)

Een praktijkvoorbeeld

Adaptief, actief en zelfstandig beoordelen klinkt lastig, maar is het niet. Ik zal hier het voorbeeld geven dat Bas Ghijsen gebruikte voor zijn onderzoek. Hij liet zijn tweede klassen elkaar beoordelen bij het rechtstandig springen met behulp van de trampoline. Bas ontwikkelde een kaart met daarop drie aandachtspunten voor de sprong:

- hoogte maximaal drie punten
- houding maximaal drie punten
- landing maximaal twee punten.

Bonus:

- streksprong nul punten
- hurk/skate sprong één punt
- spreid één punt
- spreid hoek twee punten.

Bas zorgde voor mooie tekeningen ter illustratie en criteria voor de hoogte, houding en landing. De leerlingen konden in groepen van vier elkaar beoordelen gedurende twintig minuten.... De leerlingen konden zelf de sprongen kiezen en het hoogste cijfer telde! Zo werd de beoordelingsles extra intensief

en leerden de leerlingen dat een perfect uitgevoerde skatesprong zelfs een hoger cijfer oplevert dan een minder goed uitgevoerde spreid-hoek.

Nog een praktijkvoorbeeld

Op OSG de Meergronden (Almere) beoordelen leerlingen met de Coopertest elkaar in tweetallen door niet alleen de afstand op te schrijven maar ook de tempovariatie. Per ronde van 200 meter wordt door de leerlingen de tijd genoteerd van hun looppartner. Vervolgens wordt de rondetijd berekend en het verschil in rondetijden. De eerste en de laatste ronde (snelle start en eindsprint) worden niet meegerekend. Essentieel is dat het hier gaat om het beoordelen van het lopen in een constant tempo ongeacht je conditie. Daarnaast geeft de afstand die je loopt informatie over je duurconditie. In de LO-les is vooral aandacht besteed aan het lopen in een constant tempo dat bij je past en dat je twaalf minuten kunt volhouden. Dit levert tweeledige informatie op. Ten eerste geeft het aan of leerlingen geleerd hebben in een constant tempo te lopen. Ten tweede geeft het informatie over hun duurconditie. Dit is een gegeven dat ze meenemen als ze de LO-les inkomen.

Leerlingen kunnen laten zien wat ze geleerd hebben in de LO-les. Sommige leerlingen die nooit een voldoende halen op de afstand merken dat als ze in een laag maar constant tempo blijven lopen, hiervoor de hoogste beoordeling kunnen krijgen. Het vasthouden van een constant tempo dat bij je past gedurende twaalf minuten wordt beoordeeld volgens heldere criteria (zie schema op pag. 23). De beoordeling met een vierpuntschaal komt overeen met de structuur van het *Basisdocument VO* waarbij een indeling wordt gemaakt met de niveaus zorg, basis, vervolg en gevorderd. Hieraan kun je cijfers koppelen indien je schoolrapportage daar om vraagt.

Tot slot

Uiteraard heb ik de teksten scherp weggezet om te prikkelen. Misschien is meer toelichting of illustratie wenselijk. Ik hoop desalniettemin dat dit artikel evengoed reden is om eens kritisch te kijken naar de manier waarop je beoordeelt in de les. Wellicht is er een stap te maken!

Gertjan van Dokkum is docent Bewegingsagogische Wetenschappen, Fontys Sport Hogeschool, Tilburg ◀■

differentieer ik ook bij het beoordelen. Het adaptief beoordelen houdt rekening met de verschillen tussen leerlingen, maar dwingt ze wel om het beste uit zichzelf te halen. Uitgangspunt is wel dat de beste beweging het hoogste cijfer kan halen, maar tegelijk ook dat de mindere beweging op eigen kracht een voldoende kan bereiken. Combinatiecijfers zijn ook nog steeds mogelijk. Er kunnen dan criteria worden opgesteld voor bijvoorbeeld inzet, regelteken, en samenwerking, maar deze hoeven niet adaptief te zijn. Het lijkt misschien lastig... maar als je het eenmaal begrijpt gaat het vanzelf.

Actief en zelfstandig beoordelen

De verschuiving naar rechts, maakt het mogelijk om leerlingen medeverantwoordelijk te maken voor het beoordelen. Werkvormen waarbij leerlingen elkaar beoordelen aan de hand van vaste of variabele criteria (adaptief) zijn eenvoudig te verzinnen en werken enorm motiverend. Uit een praktijkonderzoek van Bas Ghijsen dat hij in 2010

Contact:

G.vandokkum@fontys.nl, Tel.: 013 5286 813